

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки, права та планування бізнесу

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

Н.В. Сментина

“ ” грудня 2020р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності: 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
за магістерською програмою професійного спрямування «Економіка
планування та управління бізнесом»

на тему: «Розробка стратегії економічного та соціального розвитку
громади (на прикладі Дальнішської ОТГ)»

Виконавець

Ладика Є. І. _____

Науковий керівник

к.е.н., доцент

Карпов В.А. _____

ОДЕСА – 2020

АНОТАЦІЯ

Ладика Євгеній Ігоревич, «Розробка стратегії економічного та соціального розвитку громади (на прикладі Дальницької ОТГ)»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за магістерською програмою професійного спрямування «Економіка, планування та управління бізнесом»,

Одеський національний економічний університет м. Одеса, 2020 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – процес розробки стратегії економічного розвитку Дальницької ОТГ.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти розвитку територій: поняття місцевого економічного розвитку міста, нормативно-правові засади стратегічного планування в Україні на місцевому рівні, методичні підходи до формування стратегії розвитку ОТГ.

Проаналізовано економічний стан розвитку ОТГ, виявлено основні тенденції розвитку, визначені сильні та слабкі сторони ОТГ, можливості та загрози зовнішнього середовища.

Запропоновано стратегію розвитку Дальницької ОТГ на період до 2025 р., розроблено план дій з реалізації проектів розвитку.

Ключеві слова: стратегія, економічний розвиток, стратегічні цілі, завдання, пріоритети, економічної програма, план дій з реалізації проекту.

SUMMARY

Ladyka Yevheniy Ihorevych, "Development of a strategy for economic and social development of the community (on the example of Dalnyts'ka UTC)"

Qualification work for obtaining a master's degree in degree 076 "Entrepreneurship, trade and exchange activities" under the educational program "Economics and Business Planning". - Odessa National University of Economics.- Odessa, 2020

The master's qualification work consists of three sections. The object of research is the process of developing the strategy of economic development of Dalnytska OTG.

The theoretical aspects of territorial development are considered in the work: the concept of local economic development of the city, normative-legal bases of strategic planning in Ukraine at local level, methodical approaches to formation of strategy of development of OTG.

The economic state of OTG development is analyzed, the main development trends are identified, the strengths and weaknesses of OTG, opportunities and threats of the external environment are identified. The strategy of development of Dalnytska OTG for the period till 2025 is offered, the action plan on realization of development projects is developed.

Key words: strategy, economic development, strategic goals, tasks, priorities, economic program, action plan for project implementation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ.....	6
1.1 Місцевий економічний розвиток: поняття та необхідність планування.....	6
1.2 Нормативно-правові засади стратегічного планування в Україні	14
1.3 Методичні підходи до формування стратегії ОТГ	20
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА ПОЧАТКОВИХ УМОВ РОЗВИТКУ ДАЛЬНИЦЬКОЇ ОТГ.....	32
2.1 Географічне розташування та природно-ресурсний потенціал ОТГ...32	
2.2 Основні тенденції соціально-економічного розвитку ОТГ	41
2.3 Сильні та слабкі сторони, можливості і загрози розвитку ОТГ.....	67
РОЗДІЛ 3 СТРАТЕГІЧНИЙ ПЛАН ДІЙ РОЗВИТКУ ОТГ.....	75
3.1 Бачення та місія громади. SMART-модель розвитку.....	75
3.2 Основні елементи механізму реалізації Стратегії.....	84
3.3 Моніторинг реалізації Стратегії	90
ВИСНОВКИ.....	96
Список використаних джерел.....	101
ДОДАТКИ.....	107

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах, актуальними є пошуки моделі ефективного функціонування територіальних громад (ОТГ), принципів і методів управління місцевим розвитком (зокрема, щодо економічних, фінансових, соціальних, організаційних аспектів). Важливою формою реалізації зазначених напрямків місцевого розвитку є стратегічне планування, яке дає можливість впровадити ефективне управління територією, як єдиного організму та забезпечення належного рівня життя його населення. За допомогою стратегій координуються зусилля всіх господарюючих суб'єктів ОТГ для досягнення поставлених цілей; стратегії узгоджують діючий організаційно-економічний механізм муніципального управління із змінами, що виникають під час стратегічного планування соціально-економічного розвитку ОТГ.

Актуальність впровадження системи стратегічного планування на рівні ОТГ пов'язана з тим, що воно є визнаним у світовій практиці методом в системі управління, який дає можливість створювати умови і використовувати потенціал місцевої територіальної громади, консолідувати зусилля влади і населення для перспективного розвитку ОТГ. Стратегічне планування дозволяє приймати обґрунтовані рішення з урахуванням стратегічних цілей розвитку ОТГ.

Проблеми стратегічного планування розвитку ОТГ розглядалися в наукових роботах як зарубіжних так і українських дослідників. Серед науковців насамперед слід виділити праці таких авторів, як: Р. Кемп, Е. Д. Блейкл, М.Портер, Л.С. Шеховцева, А.В. Єрмішина, В. В. Меркушов, В. І. Відянін, Н. В. Сментина, М. В. Степанов, Ю.К. Перський, Н.Я. Калюжнова, К. Кропанцев, А.І.Ковальова, В.А. Карпова, А. Воротнікова, В.Н. Парахіна, К.А. Парахін та ін.

Незважаючи на динамічний розвиток, в структурі економіки Дальницької ОТГ намітилися чітко визначені диспропорції, які неможливо виправити без певної стратегії його розвитку. При сему, стратегія розглядається як плановий

документ найвищого рівня в ОТГ, а отже, її реалізація вимагає зосередження відповідних ресурсів. Очікується, що зусилля владних структур, громадськості, наукових кіл будуть спрямовані на успішну реалізацію передбачених стратегією пріоритетів та заходів. Рівень ефективності управління як муніципальним, так і господарським комплексом Дальницької ОТГ зумовили потребу розробки стратегії економічного розвитку ОТГ на 2020-2025рр. з метою забезпечення належних умов життя для всіх мешканців міста та наближення стандартів життя до рівня провідних східноєвропейських міст.

Мета роботи – дослідження теоретико-методологічних основ стратегічного планування на місцевому рівні, розробка та актуалізація стратегії економічного розвитку Дальницької ОТГ до 2025 року.

Завдання роботи:

- дослідити поняття програми місцевого економічного розвитку та її актуалізації;
- означити нормативно-правові засади стратегічного планування в Україні;
- описати можливі методичні підходи до формування стратегії розвитку Дальницької ОТГ;
- виявити основні тенденції соціально-економічного розвитку Дальницької ОТГ;
- визначити сильні та слабкі сторони міста для його перспективного розвитку, можливості та загрози зовнішнього середовища;
- бачення та місія громади. SMART-модель розвитку
- запропонувати пріоритети соціально-економічного розвитку Дальницької ОТГ;
- сформулювати стратегічні та операційні цілі соціально-економічного розвитку Дальницької ОТГ;
- описати механізм та процедури реалізації стратегії соціально-економічного розвитку Дальницької ОТГ.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні аспекти формування стратегії соціально - економічного розвитку територіальних громад.

Об'єктом дослідження є процес розробки стратегії соціально - економічного розвитку Дальницької ОТГ.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних явищ; теоретичною базою - положення сучасної економічної теорії, наукові праці українських і зарубіжних учених, присвячені проблемам стратегічного планування. У роботі застосовувались такі спеціальні методи: логічного узагальнення, порівняння, системного аналізу – для уточнення та теоретичного узагальнення, впорядкування понятійного апарату, формування висновків; розрахунково-конструктивний, економіко-статистичний, індексний та порівняння (при аналізі стану та плануванні соціально-економічного розвитку міста); графічний; методи експертних оцінок, SWOT-аналіз; проектний та метод синтезу (для складання стратегічного плану); економіко-математичного моделювання – для математичної інтерпретації та аналізу моделі та інші загальноприйняті методи.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і закордонних вчених з питань стратегічного планування місцевого розвитку, офіційні статистичні дані щодо соціальної та економічної ситуації у місті, нормативно-законодавчі акти зі стратегічного планування; аналітичні записки державних інститутів, матеріали Інтернет-джерел.

Публікації та апробація результатів дослідження. Основні положення аналітичної частини роботи викладені в тезах VII Міжнародної підсумкової науково-практичної конференції «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи», 25-26 вересня 2020 року «Аналіз соціально-економічного розвитку Дальницької ОТГ у 2017-2019рр.».

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1. Сполучною ланкою між цілями розвитку ОТГ і існуючими проблемами виступає стратегія. Під стратегією розвитку ОТГ необхідно розуміти систему дій та рішень органів місцевого самоврядування, представників громадськості, бізнесу стосовно вибору, розробки та реалізації стратегії.

2. Нормативно-правове поле, що стосується розробки стратегії в Україні ще не сформована остаточно, а лише перебуває на стадії свого формування, адже залишається безліч питань, які вимагають свого законодавчого унормування.

3. Розробка стратегії передбачає проходження послідовно таких трьох фаз: ухвалення рішення про необхідність розробки плану, стратегічної фази, в якій остаточно визначаються цілі розвитку на певний період, їх виконавці і партнери, розробляється стратегія розвитку, визначаються завдання і результати для кожного з акторів, засоби і методи комунікації, контролю тощо та фази реалізації, на якій реалізується певна стратегія розвитку.

4. Складання стратегії розвитку передуює етап аналізу діяльності ОТГ за попередній період. Нами був проведено аналіз діяльності ОТГ за останні роки, основні результати якого викладені нижче:

5. Дальницька сільська об'єднана територіальна громада – територіальна громада в Україні, розташована в Овідіопольському районі Одеської області, створена у 2017 р. в рамках адміністративно-територіальної реформи. Адміністративним центром громади виступає село Дальник. Загальна площа ОТГ дорівнює 157,7 км², чисельність населення – 8607 мешканців. Громада утворена в результаті об'єднання чотирьох сільських рад: Дальницької, Барабойської, Доброолександрівської і Роксоланівської. В результаті до складу громади входять 6 сіл – Барабой, Грибівка, Дальник, Доброолександрівка, Роксолани і Санжійка, а також одне селище – Богатирівка.

6. На території громади функціонують сільськогосподарські підприємства, підприємства торгівлі, громадського харчування, побуту, послуг у сфері транспортних перевезень, діяльність яких забезпечує більш ніж 500 осіб.

7. Господарюючі суб'єкти громади спеціалізуються на вирощуванні зернових і технічних культур. Серед зернових переважають ячмінь та пшениця, а серед технічних – соняшник. Також, одне із аналізованих підприємств (ТОВ «Сайн-Ойл») займалось вирощуванням овочів у 2017 р.

8. Протягом 2018 р. доходів місцевого бюджету надійшло у розмірі 84,5 млн. грн., (у т.ч. трансфертів 45,0 млн.грн.), з них загальний фонд складав 78,1 млн. грн. (у т.ч. трансферти 39,8 млн. грн.); а спеціальний фонд дорівнював 6,40 млн. грн. (у т.ч. трансферти 5,2 млн. грн.) Загальний обсяг надходжень податків, зборів і неподаткових платежів склав 39,5 млн. грн., а офіційних трансфертів – 45,0 млн. грн.

9. До загального фонду сільського бюджету (без урахування трансфертів) надійшло 38,4 млн. грн., що на 311,9 тис. грн. більше запланованого обсягу.

10. Результати аналізу діяльності ОТГ лягли в основу СВОТ-аналізу, основними висновками якого є:

- сильні сторони громади як вдале географічне розташування та теплий клімат, діючі рекреаційні, наявність туристично-привабливих об'єктів, мальовничі пейзажі, рекреаційні зони формують умови для подальшого розвитку курортного комплексу та туристичної галузі, що сприятиме розвитку інфраструктури для культурного, змістовного відпочинку, тим самим формуючи візерунок громади як сучасного європейського курорту та туристично привабливої території. Наявність товарного виробництва сільськогосподарської продукції створює комплекс умов для використання такого шансу як зростання попиту на екологічну сільськогосподарську продукцію та, відповідно, розширення та розвиток галузі переробки сільськогосподарської продукції на території громади;

- наявність комплексних шкільних та позашкільних навчальних закладів для дітей та юнацтва допоможе розвитку талановитої молоді, її оздоровлення і активного відпочинку;
- розвиток Дальницької громади як курорту, туристичного центру та території, яка виробляє і переробляє сільськогосподарську продукцію стимулюватиме до використання таких можливостей як створення ринкового центру Дальницької громади та, відповідно, створення комплексу соціальних, адміністративних та ринкових послуг;
- найбільшими загрозами для розвитку громади є природне скорочення населення та недостатність у селах громади переробних підприємств с/г продукції та мережі збуту;
- критичне скорочення купівельної спроможності мешканців може далі погіршуватися через низький рівень доходів населення, а зниження рівня питної води погіршить і так низький рівень водозабезпечення сільських територій;
- поганий стан пам'яток архітектури та внутрішніх доріг у громаді загрожується залежністю від дотацій державного бюджету, забруднення території через діяльність промислових підприємств може посилитись через загрозу забруднення території ГМО та хімічними речовинами;
- втручання задля уникнення зазначених загроз необхідне у сфері розвитку інженерної та комунальної інфраструктури, створенні робочих місць та підвищення рівня послуг у громаді.

7. З виявлених сукупностей взаємозв'язків факторів стратегічного впливу на громаду виводимо систему цілей Стратегії, які виписані в Розділі 3.

8. Методом експертних оцінок базовими пріоритетами соціально-економічного розвитку міста визначено: економічний розвиток громади; розвиток інфраструктури громади; створення свідомої та активної громади з високою якістю життя. Результати СВОТ-аналізу підтверджують реалістичність їх вибору.

9. З метою визначення змісту стратегії розвитку Дальницької ОТГ нами

були розроблені такі основні складові стратегії: Розроблено SMART-модель управління громадою.

10. У відповідності з цим алгоритмом, візія стратегії полягає в «Створення умов конкурентоспроможного середовища, яке сприяє розвитку всіх складових громади», місія - «Доля допомагає сміливим». Аргументація на користь вищенаведеної мети розвитку громади нескладна, але вельми логічна: лише шляхом змін та успішних дій можна покращити життя людей.

11. Відповідно до методологічних засад розробки пріоритетів, нами були визначені п'ять основних пріоритетів розвитку Дальницької громади:

Гармонійний розвиток туризму та рекреаційної діяльності.

Підтримка підприємництва, що додає вартість продукції, робіт і послуг.

Сприяння добробуту, соціальна та екологічна безпека членів громади.

Забезпечення енергоефективних заходів, що сприяють зростанню комфортних умов проживання.

Розвиток транспортної та інженерно-комунікаційної інфраструктури громади.

12. Відповідно до визначених пріоритетних напрямків розроблене деталізаційний опис стратегічних та операційних цілей економічного та соціального розвитку ОТГ (додаток В).

13. Для реалізації цілей кожного стратегічного напрямку розроблена відповідна програма, в кожній з яких перераховані конкретні проекти, детальні плани і індикатори їх виконання.

14. У другому підрозділі глави представлений механізм реалізації стратегії по етапах і можливих сценаріях розвитку.

15. Розроблене дерево цілей визначило конкретні завдання і плани реалізації стратегічних цілей по пріоритетності їх вирішення.

16. Були розроблені наступні сценарії реалізації стратегії: інерційний сценарій розвитку, мобілізаційний сценарій розвитку, інноваційний сценарій розвитку;

17. Створена дієва система моніторингу стратегії: контроль за дотриманням графіка виконання проектів;

- аналіз динаміки цільових індикаторів;
- аналіз причин невиконання окремих проектів, підготовки рекомендацій з метою усунення недоліків;
- аналіз змін зовнішнього оточення – законодавства, конкуренції, економічного стану;
- аналіз внутрішніх змін у громаді;
- аналіз змін у громаді внаслідок виконання стратегічного плану, оцінювання ефективності та реалістичності окремих його складових.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
2. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» (від 9 квітня 1999 року № 586-XIV) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
3. Закон України «Про засади державної регіональної політики» (від 5 лютого 2015 року № 156-VIII) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-19/page>
4. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» (від 23 березня 2000 року № 1602 - III) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-19/page>
5. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» (від 8 вересня 2005 року № 2858 - IV) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-20/page>
6. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (від 5 лютого 2015 року № 157-VIII) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-п>
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» (від 06.08.2014 № 385) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-25/page>
8. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» (від 11.11.2015 № 932) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
9. Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності

реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації» (від 31.03.2016 року № 79) URL: <https://decentralization.gov.ua/>

10. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування територіальної організації влади та місцевого самоврядування» (від 01.04.2014 р. № 333-р) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-п>

11. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року (від 21 грудня 2015 року № 32-VII) URL: <https://scholar.google.com/scholar?cluster=16055454138208204021&hl=en&oi=scholar>

12. Офіційний сайт Державної служби статистики URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

13. Офіційний сайт Головного управління статистики в Одеській області URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>

14. Офіційний сайт Дальницької ОТГ URL: <http://dalnycka.gromada.org.ua>

15. Інформація про продаж сільськогосподарської продукції Тріполі URL: <https://tripoli.land>

16. Крысин Л. П. Толковый словарь иностранных слов / Л. П. Крысин. – М. : Эксмо. 2008. 944 с.

17. Берегой Т. А. Агентство регіонального розвитку як механізм управління розвитком регіону на засадах демократичного врядування, дис. ... кандидата наук з держ. управління: 25.00.02 / Берегой Тетяна Анатоліївна. Одеса, 2008. 250 с.

18. Єрохін С. А. Основні засади формування стратегій соціально-економічного розвитку України / С. А. Єрохін // Актуальні проблеми економіки. 2004. № 12. с. 18.

19. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави : монографія / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2009. 336 с.

20. Лаврів Л. А. Оцінювання методичного забезпечення стратегічного планування в Україні / Л. А. Лаврів // Наука молода. 2008. № 9. С. 39-42.
21. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева – М. : ИНФРА-М. 1999. 479 с.
22. Ансофф И. Стратегическое управление: пер. с англ. / И. Ансофф. – М.: Экономика, 1999. 520 с.
23. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов: пер.с англ. / М. Портер. – М.: Альбина Бизнес Бук/ 2012. 454 с.
24. Минцберг Г. Стратегический процесс: пер. с англ. / Г.Минцберг, Д.Б.Куинн, С.Гошал; под. ред. Ю.Н. Каптуревского. – СПб.: Питер. 2011. 688 с.
25. Карлофф Б. Деловая стратегия: концепции, содержание, символы: пер. с англ. / Б. Карлофф. – М.: Экономика. 2001. 239 с.
26. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: підручник / З.Є. Шерш- ньова. – К.: КНЕУ. 2009. 699 с.
27. Козлова Л. В. Науково-методичні підходи щодо підвищення ефективності управління соціально-економічним розвитком регіону, дис. ... кандидата екон. наук: 08.00.05 / Людмила Вікторівна Козлова. Донецьк. 2013. 218 с.
28. Брусак Р. Л. Стратегічне планування в управлінні розвитком території : електронний посібник / Р. Л. Брусак. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. 173 с.
29. Комплексна стратегія розвитку Львова 2012-2025 [Електронний ресурс] // Львівська міська рада. – 114 с. URL: http://www.city-institute.org/images/stories/files/strategy_last.pdf.
30. Варламова Т.П. Большая экономическая энциклопедия. – М.: Изд-во «Эксмо». 2008. 816 с.
31. Аверкина М. Ф. Стратегічне управління стійким розвитком міста /

М. Ф. Аверкина // Економічний форум. 2014. №1. С.90-93.

32. Сментина Н. В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика : монографія / Н. В. Сментина. Одеса: Атлант. 2015. 365 с.

33. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України № 1602-III від 23 березня 2000 р. // Відомості ВРУ. 2000. № 25. с.195.

34. Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку : Наказ Міністерства економіки та з питань Європейської інтеграції України № 224 від 29 липня 2002 р URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

35. Порядок розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів : Постанова Кабінету Міністрів України № 932 від 11 листопада 2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-п>.

36. Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 31.03.2016 № 79 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16/paran13#n13>.

37. Hickling A. Managing Decisions: The Strategic Choice Approach / A. Hickling. – Rugby: MANTEC Publications, 2005. 483 с.

38. Шевцова А. О. Креативні стратегії розвитку міст: сутність поняття та підходи до його розуміння / А. О. Шевцова // Український географічний журнал. 2014 . № 2 . С. 39-43.

39. Хвищун Н. В. Підходи до формування та оцінки ефективності стратегії міста / Н. В. Хвищун // Механізм регулювання економіки. 2012. № 1. С. 175-181.

40. Стратегічне планування як інструмент місцевого розвитку : матеріали міжнар. семінару "Майбутнє Чернігова: чи можливе залучення

інвестицій та приваблення підприємств, населення і туристів до Чернігова та Чернігівського регіону?" [Андрєєва Г. П. та ін. ; редкол.: В. М. Бойко, Л. А. Чабак]. - Чернігів : Сівер. центр післядиплом. Освіти. 2013. 99 с.

41. Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року. - О. : ТЕС. 2013. 79 с.

42. Програма соціально-економічного розвитку міста Подільська на 2017 рік. URL: <http://websystem.kotovsk-city.gov.ua>

43. Про місто // Офіційний Веб-портал м. Подільськ URL: <http://websystem.kotovsk-city.gov.ua>.

44. Хомич Л.В. Стратегія регіонального розвитку і планування території // Л.В. Хомич / Стратегічні пріоритети. - №4 (5), 2007 р. - с. 142-149.

45. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: [навч.-метод. посіб.] / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська, Ю. М. Ратушний. – К.: КНЕУ. 2001. 232 с.

46. Журавин Д. П. Формирование механизма реализации муниципальной стратегии / Д. П. Журавин URL: http://journal.vscs.ac.ru/php/jou/28/art28_05.pfp.

47. Ускова Т. В. Управление устойчивым развитием региона : монография / Т. В. Ускова. – Вологда : ИСЭРТ РАН. 2009. 355 с.

48. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку . Наказ Міністерства з питань європейської інтеграції України N 224 від 29.07.2002 URL: <http://www.uazakon.com/document/spart09/inx09341.htm>

49. Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації Наказ МІНІСТЕРСТВА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ, БУДІВНИЦТВА ТА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ від 31.03.2016 № 79 URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16>

50. Порядок розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки

результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів.
Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 року № 932 URL:
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-п/para17#n17>